

De Schutse, Uithoorn

ds. Joep Dubbink

Vertelpreek over 2 Koningen 4:8-37

Inleiding

Vanmorgen hebben we een mooi, maar lang verhaal uit de serie verhalen over de profeet Elisa. Als we dat in één keer lezen, bent u bij de preek de helft alweer vergeten, dus dit vraagt om een 'vertelpreek', steeds bij een stukje van het verhaal. Vanmorgen in vieren.

Ik wijs u en mezelf meteen op het risico: dat we zo *in* het verhaal gesleurd worden, dat we onszelf vergeten. Dat is wat lezen van een verhaal met je doet: het trekt je in een andere wereld met andere mensen. Maar aan de andere kant, wanneer die mensen in het verhaal herkenbaar zijn, en bij alle verschillen dat wat ze doen ook iets met ons te maken heeft, met onze angst, ons verdriet, onze hoop en ons geloof, dan kan zo'n verhaal je optillen. Ik denk dat dat vanmorgen kan lukken, we gaan het zien.

Vers 8-17

- 8 Het gebeurde op een dag
dat Elisa langs Sunem kwam.
Daar woonde een voorname ('grote') vrouw
die er bij hem op had aangedrongen dat hij daar zou eten.
Zo gebeurde het, dat zo vaak als hij daarlangs kwam
hij daarheen afsloeg om er te eten.
- 9 Zij zei tegen haar man:
'Kijk, ik wéét
dat het een heilige godsman is die steeds bij ons langs komt.
- 10 Laten we toch een gemetselde dakkamer maken
en daar voor hem een bed, een tafel, een stoel en een kandelaar neerzetten;
dan kan hij, wanneer hij naar ons toe komt, zich daar terugtrekken.'
- 11 Het gebeurde op een dag, dat hij daar kwam.
Hij trok zich terug in de dakkamer
en legde zich daar neer.
- 12 Hij zei tot Gechazi, zijn hulpje:
'Roep deze Sunamitische.'
- Hij riep haar, en zij kwam voor hem staan.
- 13 Hij zei tot hem:
'Zeg toch tot haar:
'Kijk, u hebt al deze moeite voor ons gedaan
wat valt er te doen voor u?
Is er iets dat ik kan spreken ten gunste van u
tot de koning of tot de legeroverste?''
Maar zij zei: 'Te midden van mijn volk is 't, dat ik woon!'
- 14 Hij zei: 'Wat valt er dan te doen voor haar?'
- Gechazi zei:
'Alleen – zij heeft geen zoon, en haar man is oud.'
- 15 Hij zei: 'Roep haar.'
- Hij riep haar en zij kwam in de deuropening staan.
- 16 Hij zei: 'Om deze tijd over een jaar zult u een zoon omhelzen.'
- Zij zei: 'Nee, mijn heer de godsman!
Lieg niet tegen uw dienaars!'
- 17 De vrouw werd zwanger en baarde een zoon
om diezelfde tijd na een jaar
waarvan Elisa tot haar gesproken had.

Dit verhaal begint al raar. In Sunem woont *een vrouw*. Een 'grote' vrouw zelfs; wat betekent dat, welvarend, of belangrijk? We weten dat niet zo goed, want ze is in de hele bijbel de enige die zo heet! 'Grote mannen' zijn er wel, ook niet veel, maar toevallig (of niet toevallig!) eentje in het volgende hoofdstuk: die generaal Naäman, waar ik de kinderen over vertelde, en die we volgende week krijgen.

In de door mannen gedomineerde bijbelse wereld woont hier een vrouw. Alleen? Nou nee, er is ook een man, maar eerlijk gezegd, nauwelijks de moeite van het vermelden waard. Wat een passieveling! Hij vindt alles goed, laat alles gaan. Zijn vrouw 'heeft' iets met de Godsmann, en dat zeg ik bewust dubbelzinnig: wat speelt daar? Hij komt soms aan, en zij vindt het wel een goed idee een kamertje voor hem te laten metselen, op het dak. Dan kan 'ie niet alleen blijven eten maar ook blijven slapen. Ze gaat, dat blijkt later, ook geregeld naar hem toe rond godsdienstige feestdagen. Wat gebeurde daar: een bijbelkring, een gebedsbijeenkomst, een ritueel? En was dat normaal in die tijd, dat je daar als vrouw alleen heen ging? Was die vrouw soms een beetje overdreven religieus? Of speelt er meer? Stel je Elisa voor: ongepolijst, met een sterke connectie met de levenskracht van zijn God – hij doet wonderen waar hij maar komt – een en al vitaliteit. En zet daar die man van haar naast, ja, dan snap ik het wel. Je hoeft niet meteen aan erotiek te denken, maar aantrekking, ja. Ze heeft iets aan hem, ze wil hem aan zich binden.

De Godsmann wil iets terugdoen, maar doet dat ronduit onhandig. Hij spreekt tot haar via zijn assistent, terwijl ze nota bene in dezelfde ruimte staan. Dat doet 'ie vaker, communicatie is niet zijn sterkste punt. Hij stelt voor, zijn netwerk ten gunste van haar te gebruiken: hij kent de koning, hij kent de legeroverste, hij kan dingen regelen. Ze reageert ronduit beledigd: ze kan zichzelf best redden.

Dan komt die knecht, Gechazi, met een idee. 'Ze heeft geen zoon, en haar man is oud'. Dát heeft Elisa nog niet gezien. Maar wel vreemd, dat twee mannen het erover hebben, zonder het haar te vragen, dat een vrouw een zoon nodig heeft! Wat gebeurt hier allemaal? Ze krijgt zomaar, ongevraagd, de belofte: volgend jaar om deze tijd zul je een zoon omarmen.

Wie de bijbel kent, en dat word je als lezer hier geacht te doen, die weet de enige andere keer dat die uitdrukking voorkomt: toen Sara en Abram die drie mannen op bezoek kregen, en Sara ook de belofte van een kind kreeg. Maar er is verschil! De woordvoerder van die drie mannen betrok God erbij: 'Is voor de HEER ook maar iets onmogelijk?' Elisa doet dat niet, *hij* belooft de vrouw een kind op eigen gezag. De rabbijnen die er later commentaar op geven, nemen 'm dat kwalijk: hij zet God voor 't blok, die *moet* nu wel, anders laat 'ie zijn profeet vallen.

Beide vrouwen, Sara en deze vrouw, zien die belofte niet zitten. Sara moet lachen, die gelooft het niet. Deze vrouw is directer: 'Nee mijn heer, lieg me niet voor!' *Wil* ze dan geen kind? Sommige feministen denken dat. Zou kunnen. Als oudedagsvoorziening hebben ze dat ook niet echt nodig, ze zijn rijk, er zijn overal knechten, dat komt wel goed. En de geslachtslijn voortzetten, van die echtgenoot van haar? Mwa... Hoe dan ook: ze heeft zich erbij neergelegd dát er geen zoon is, en nu wordt die acceptatie ruw verstoord. Hoop! Ja, maar hoop kan je ook diep in de put brengen, als je almaar blijft hopen op iets wat niet meer gaat komen, je daaraan vastklampt en misschien beter zou kunnen verdergaan.

Elisa schudt het bestaan van deze vrouw op. Maar hij krijgt gelijk. Er komt een zoon. Eind goed al goed? Nou nee, we beginnen nog maar net.

Vers 18-24

- 18 Het kind groeide op
en het geschiedde op een dag
dat hij erop uitging naar zijn vader, naar de maaiers,
19 en tot zijn vader zei: 'Mijn hoofd, mijn hoofd!'
Die zei tot een hulpje: 'Draag hem naar zijn moeder.'
20 Hij droeg hem en bracht hem naar zijn moeder.
Hij zat op haar schoot tot de middag, toen stierf hij.
21 Zij ging naar boven

- en legde hem op het bed van de man Gods
sloot af achter hem, en ging naar buiten.
- 22 Ze riep haar man en zei:
'Stuur mij toch één van de hulpjes en één van de ezelingen
dan ga ik snel naar de man Gods, maar ik kom terug.
- 23 Hij zei: 'Waarom ga je vandaag naar hem toe?
Het is geen nieuwe maan en geen sabbat.'
Zij zei: 'Het is in orde.'
- 24 Ze zadelde de ezel en zei tot haar hulpje:
'Aandrijven! Vooruit!
Houd niet in bij het rijden, tenzij ik het je zeg.'

De jongen, hoe oud zou 'ie wezen, gaat z'n vader helpen op het land en plotseling wordt 'ie onwel – 'Mijn hoofd, mijn hoofd!' – men denkt aan een zonnesteek. De vader is niet erg onder de indruk, een knechtje moet 'm maar naar zijn moeder brengen. Maar hij wordt zieker en zieker en sterft op haar schoot.

Wat een intens drama. Ik weet dat er verschillenden onder u zijn die een kind verloren hebben, en dat is iets waar je adem bij stopt. Dat is zó verschrikkelijk, zo tegen alle hoop en verwachting in, zo in strijd met een betrouwbare wereld waarin de dingen uiteindelijk toch goed komen – dat kán gewoon niet. Toch gebeurt het. Minder dan vroeger, maar het gebeurt, door ziekte, een ongeval, het meisje van 10 in Brabant, het jongetje van 12 vermist bij Terschelling, ze raken je meer dan andere tragische ongevallen.

De herinnering blijft altijd, soms als een familiegeheim. Mijn vader heeft een ouder broertje gehad dat stierf, bijna 100 jaar geleden, en nog denk ik soms: ik had een oom gehad kunnen hebben, en neven en nichten, had ik best fijn gevonden.

Het kind is gestorven: *wat te doen?*

In rouwadvertenties in Zeeland, waar ik begon, stond in die tijd soms nog boven de rouwadvertentie bij de dood van een kind: 'Wij berusten'. De HEERE heeft gegeven, de HEERE heeft genomen, u weet wel. Ooit moeten ouders er in woede en protest boven hebben gezet: 'Wij laten het er niet bij zitten'. Dat is meer de stijl van deze vrouw. Maar is het niet een machteloze kreet? Ze legt de jongen op het bed van de Godsman – misschien dat daar nog iets van zijn levenskracht in zit, waarop hij even voort kan. En dan gaat ze aan de slag, als een razende.

De vader van de jongen, die alleen maar wat verbaasd reageert als ze zich naar de profeet haast, stelt ze volkomen onterecht gerust. 'Het is in orde', zegt ze. Letterlijk: 'Het is *sjaloom*' – dat woord kennen we als vrede, maar dan in de zin van 'die betrouwbare wereld waarin de dingen uiteindelijk toch goed komen' – maar daar lijkt het niet op. Het is wanorde en chaos. Maar zij weet bij wie ze zijn moet.

Vers 25-31

- 25 Zo ging ze, en kwam bij de man Gods, bij de berg Karmel
en het gebeurde, zodra de man Gods haar van verre zag
dat hij tot zijn hulpje Gechazi zei:
'Kijk, daar is die Sunamitische!
- 26 Kom, ga haar eens snel tegemoet en zeg tot haar:
'Is het in orde met u,
is het in orde met uw man,
is het in orde met het kind?''
Zij zei: 'Het is in orde.'
- 27 Toen ze bij de man Gods kwam, bij de berg,
greep ze zijn voeten vast.
Gechazi liep erop af om haar weg te duwen,
maar de man Gods zei:

- ‘Laat haar, want haar ziel is vol bitterheid
 maar de Heer heeft het voor mij verborgen
 en het mij niet meegedeeld.’
- 28 Zij zei: ‘Heb ik soms een zoon van mijn heer *gevraagd*?!
 Heb ik niet gezegd: ‘Geef mij geen valse hoop?!’
- 29 Hij zei tot Gechazi:
 ‘Maak je gereed,
 neem mijn staf in je hand en ga.
 Tref je iemand, groet hem niet,
 en groet iemand jou, antwoord hem niet,
 maar leg mijn staf op het aangezicht van de jongen.’
- 30 Toen zei de moeder van de jongen:
 ‘Zowaar de Heer leeft en zowaar u leeft,
 ik laat u niet hier achter!’
 Toen stond hij op en ging haar achterna.
- 31 Gechazi was voor hen uit gegaan.
 Hij legde de staf op het gezicht van de jongen,
 maar geen geluid en geen beweging.
 Hij keerde terug, hem tegemoet,
 en meldde hem:
 ‘De jongen is niet wakker geworden.’

Bij de Karmel ontmoeten ze elkaar, de vrouw en de Godsmann. De plek waar ooit de voorganger van Elisa, *Elia*, dat duel uitvocht met de priesters van Baäl. Daar kwam vast te staan dat de HEER God is, en niet Baäl, de god van productie en consumptie. Maar wat heb je daar nou aan, aan die mooie belijdenis ‘De HEER is God en anders geen’ (NLG 344:1)? De Godsmann probeert wéér zijn knechtje Gechazi ertussen te schuiven. ‘Is het in orde?’ moet hij vragen, maar ook hij wordt afgescheept. Deze vrouw neemt geen genoegen met minder dan de Godsmann zelf. Hij mag zijn knechtje sturen met zijn staf – die staf, die staat voor de kracht die de Godsmann bij zich draagt – maar de vrouw ziet de bui al hangen, dat gaat niet werken. *Zij* is het die God ter sprake brengt. ‘Zowaar de HEER leeft en zowaar u leeft, ik laat u hier niet achter!’ – voor de goede verstaander: ze pakt de woorden op die de profeet zelf tot driemaal toe gebruikte een paar hoofdstukken terug (2 Koningen 2:2.4.6). Ze herinnert de profeet aan de levende Heer van wie hij de dienaar is.

Intussen doet Gechazi een vergeefse poging. De rabbijnen zitten er weer tussen om de knecht de schuld te geven: hij geloofde er niet echt in, en dan werkt het niet. Maar het laat volgens mij alleen maar zien, dat de vrouw gelijk heeft en dat het niet gaat met minder dan de Godsmann zelf.

Vers 32-37

- 32 Elisa kwam bij het huis
 en zie, de jongen lag dood op zijn bed.
- 33 Hij kwam binnen, sloot de deur achter hen beiden
 en bad tot de Heer.
- 34 Hij ging naar boven, ging liggen op het kind,
 drukte zijn mond op diens mond,
 zijn ogen op diens ogen,
 zijn handpalmen op diens handpalmen,
 zo strekte hij zich over hem heen,
 en het lichaam van het kind werd warm.
- 35 Hij kwam terug, ging door het huis, heen en weer,
 en ging weer naar boven en strekte zich over hem heen.
 De jongen niesde tot zevenmaal toe,
 toen opende de jongen zijn ogen.
- 36 Hij riep Gechazi en zei:
 ‘Roep deze Sunamitische.’

Hij riep haar en ze kwam bij hem.
Hij zei: 'Draag uw zoon mee.'
37 Zij kwam en viel aan zijn voeten
en boog zich neer ter aarde,
en ze droeg haar zoon mee naar buiten.

Dan, eindelijk, komt de ontkenning. De profeet ontkomt er niet aan, hij moet zich lijfelijk, met alles wat 'ie in zich heeft, in de noodsituatie begeven.

Hoe werkt dat? Het wonder gaat bepaald niet vanzelf, niet met een woord of een vingerknip. Het deed iemand, terecht, denken aan een scène uit een boek van Jan de Hartog, waar een meisje onderkoeld uit het water wordt gevist en een van de zeelui huid op huid op haar gaat liggen om haar te warmen. Niets erotisch aan, een oude zeemanstruc om met je eigen lichaamswarmte iemand weer op te warmen. Je kunt ook denken aan mond-op-mondbeademing; of, met die palmen en die ogen op elkaar, aan identificatie: de Godsmán *wordt* als het ware de dode jongen, om met zijn van God gegeven levenskracht hem tot leven te wekken.

Daar hoort dan ook gebed bij. De profeet bidt tot de HEER. Werd ook weleens tijd, zou je zeggen, hij is wel erg op zichzelf, trekt helemaal zijn eigen plan! *Wat* hij bidt horen we dan weer niet. Anders dan bij Elia, die ooit in een vergelijkbare situatie bij een weduwe met een kind een prachtig gebed sprak: 'Heer, mijn God, waarom treft u juist deze weduwe, die mij gastvrijheid verleent, door haar zoon te doden?' (1 Koningen 17:20). Zou Elisa zoiets gebeden hebben? Maar zelfs dat gebed werkt niet meteen. Pas na een nieuwe poging, met die van Gehazi dus al de derde, wordt de jongen weer tot leven gewekt. Het moest van ver komen.

Maar nu wij. Dit kan toch helemaal niet? Tenzij het een kwestie van schijn dood was, maar dan is het geen echt wonder. Wat moeten wij met zo'n verhaal, dit gebeurt toch nooit, dit kunnen we niet herhalen – ik zou het tenminste niemand aanraden: ik zou de artsen en hulpdiensten hun werk laten doen en als het moet, het onvermijdelijke accepteren.

En toch geeft dit verhaal mij moed! Want het draait niet om dat wonder, die dodenopwekking. Als het er alleen maar om ging, de wonderkracht van Elisa te laten zien, dan had het verhaal in een paar zinnen verteld kunnen worden. In die versie was de Godsmán de held geweest: "Onze God schenkt leven en Elisa is zijn profeet, prijs de Heer, halleluja!"

Maar juist door het zó te vertellen, zo omstandig, met die wat klunzige, onhandige Godsmán en die fantastische, doelgerichte vrouw, zie ik er de levenskracht van het geloof in. Daarom spreekt mij dit verhaal zo aan, omdat het om zo'n echt mens gaat, zó gefocust op dat ene dat ze wil bereiken: *dat haar kind leeft*. Daar heeft ze een plan voor, daar betreft ze met gepaste trots de Godsmán in, hij heeft maar te doen wat zij zegt. Haar vertrouwen in – ja, waarin, dat wordt helemaal niet gezegd, ik denk in de levenskracht die van God afkomstig is en die zich uit in deze man Gods, al staat 'ie dat soms zelf in de weg – haar vertrouwen is de rode draad die dit verhaal naar z'n goede afloop sleurt. Okay, de Godsmán moet het uiteindelijk doen. Dat is zijn ambt, zijn taak. Maar zonder de vrouw was er niets van terecht gekomen, zij houdt hem in het spoor.

De communicatie blijft tot het eind stroef. 'Neem je zoon mee...' Geen woord van dank, noch richting de Heer, noch richting de profeet. Alleen een gestold ritueel, het neerbuigen van de vrouw blijkbaar als erkenning voor deze daad. Maar geen dankjewel – alsof het niet meer dan billijk was, alsof het haar recht was om dit kind, haar bijna opgedrongen door de profeet, nu ook te zien leven. En ze had gelijk, zo was het ook.

'Geef mij geen valse hoop!' zei ze. Maar zolang er zulke mensen zijn als deze vrouw, in verhalen en goddank kom je ze ook in levenden lijve tegen, zolang is er hoop, *echte* hoop.

Amen.